

Jewish–German–Polish:
histories and traditions in medical culture(s)

15th International Conference of the German-Polish Society for the History of Medicine

Conference abstracts

Jewish–German–Polish:
histories and traditions in medical culture(s)

15th International Conference of the German-Polish Society for the History of Medicine

Poznan University of Medical Sciences

In co-operation with:

Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg

German Historical Institute, Warsaw

Jewish Historical Institute, Warsaw

Organization Committee

Head: Dr. Marcin Moskalewicz (Poznan University of Medical Sciences)

Members:

Dr. Ute Caumanns (Heinrich Heine Universität Düsseldorf)

PD Dr. Fritz Dross (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg)

Zuzanna Lewandowska (Poznan University of Medical Sciences)

Dr. Joanna Lusek (Upper Silesia Museum, Bytom)

contact: jewishculturemedicine2015@gmail.com

Scientific Committee

Prof. Dr. Hab. Eva Brinkschulte (Otto-von-Guericke-Universität Magdeburg)

Dr. Hab. Ruth Leiserowitz (German Historical Institute, Warsaw)

Prof. Dr. Hab. Antonii Jonecko (Rzeszów)

Prof. Dr. Hab. Anita Magowska (Poznan University of Medical Sciences)

Prof. Dr. Hab. Paweł Śpiewak (Jewish Historical Institute, Warsaw)

CONFERENCE PROGRAM

Nurit Bernheim, Ralf Dose	
The Search for Two Physicians and a Handshake Between Two World Wars and in Between the Pages of Modern Hebrew Literature	13
Dr. Aneta Bóldyrew	
Współpraca lekarzy polskich i żydowskich na niwie popularyzacji wiedzy i działalności społecznej w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w.	14
Dr. Miłoslawa Borzyszkowska-Szewczyk	
„Ich bin ein Koszalinert”? From Köslin to Koszalin. British immunologist Leslie Baruch Brent’s identity project.	16
Dr. hab. Barbara Breysach	
Raphael Friedeberg – physician, ‘Lebensreformer’, anarchist	18
Dr. Maria Ciesielska	
Jewish Health Office in the Warsaw Ghetto: an example of racial segregation in the times of National Socialism.	19
Prof. Nadav Davidovitch, Dr. Rakefet Zalashik	
“Anhiten fon krainke is a groisse mitsve”: The struggle of OZE-TOZ against tuberculosis	21
Dr. Ignacy Einhorn	
Sytuacja żydowskiej służby zdrowia w Polsce po II wojnie światowej	23
Prof. Ewa Geller	
The Symbiosis of Jewish thought and Latin medicine in a Yiddish ‘regimen sanitatis salernitanum’ from early modern Poland	24
Dr. Ross Halpin	
The Essence of Survival: How Jewish doctors’ survived Auschwitz.	25
Grażyna Jermakowicz	
„Winienem być dobrym lekarzem” Janusz Korczak – Henryk Goldszmit	26
Dr. Maria Elżbieta Kempa	
Zasłużeni lekarze pochodzenia żydowskiego: Jerzy Einhorn (1925–2000) i Marek Edelman (1922?–2009) jako świadkowie Holocaustu	27
Katharina Kreuder-Sonnen	
Jewish Bodies and Jewish Doctors in Fin de Siècle Polish Kingdom	28
Prof. Hans-Uwe Lammel	
Die Debatte über die frühe Beerdigung der Juden im Herzogtum Mecklenburg-Strelitz in den 90-er Jahren des 18. Jahrhunderts.	29
Ruth Leiserowitz	
Overlapping -Identities in Warsaw Operation Rooms. Jewish-German-Polish aspects among physicians in the 19th century	30
Dr. Joanna Lusek, Horst Doleżał	
Die jüdischen Studenten aus Schlesien an der medizinischen Fakultät der Universität Wien in den Jahren 1850 bis 1938 nach den Promotions- und Rigorosenprotokollen.	31
Dr. Marian Łysiak	
Die Tätigkeit der Thorner jüdischen Ärzte auf polnischem Boden unter preußischer Herrschaft in den Jahren 1793–1920	33

Filip Marcinowski	
Jewish-Polish psychiatrist Rafał Becker (1891–1939)	34
Naomi Menuhin	
Between Here and There: Dr. Izrael Milejowski in the First World Congress of Jewish Physicians	35
Dr. Marta Milewska	
Die ärztliche Behandlung von Juden, Deutschen und Polen in der Provinz Płock in den Jahren 1865–1915	37
Dr. Joanna Nieznanowska	
Bridge Builders. The Contribution of Polish-Jewish Physicians to the Polish-German Transfer of Medical Knowledge, 1870s–1939	39
Miriam Offer	
The Jewish Medical Services in the Warsaw Ghetto: Characteristics, Uniqueness and Historical Context	40
Dr. Monika Rice	
“ <i>My soll sich zej in Erec Izrael!</i> ” (We Should Be in Israel): Dilemmas of Polish-Jewish Doctors in Postwar Poland	42
Dr. hab. Jarosław Sak	
Ludwik Fleck’s contribution to the development of medicine and philosophy of science.	44
Dr. Eliezer Sariel	
‘When the Rabbi meets the doctor’: Different approaches to medical diagnosis in the Jewish Law discourse in Eastern and Central Europe during the 16th-19th century	45
Dr. Franz A. Sich	
Das jüdische Altersheim in Gleiwitz (Oberschlesien) von der Gründung 1926 bis zur Auflösung 1942	46
Sari J. Siegel	
Jewish Prisoner-Physicians and the Multiple Functions of Auschwitz-Birkenau and Labor Camps in the “Greater German Reich”.	47
Monika Siorek	
Przeżycia kobiet żydowskich – ofiar eksperymentów medycznych	48
Dr. Beata Szczepańska	
Kultura zdrowotna szkoły w aspekcie odmienności religijnych w środowiskach żydowskich w Drugiej Rzeczypospolitej	50
Dr. Philipp Teichfischer	
Deutsch-jüdische Ärzte im niederländischen Kolonialdienst (1815–1884)	51
Dr. Marek Tuszewicki	
German Medicine, Folklore and Language in Popular Medical Practices of the Eastern European Jews (19th-20th cent.)	52
Prof. Christopher Williams	
German, Polish and Jewish medical victims in Stalin’s purges, 1937–38	53
PD Dr. Eberhard Wolff	
German Jewish Physicians of the „Sattelzeit” (1750–1850) between medicine and religion	54

CONFERENCE PROGRAM

Wednesday 9th of September

(German Historical Institute, Aleje Ujazdowskie 39, 00–540 Warsaw)

17.00-18.00 Registration

18.00-18.15 Welcome: **Dr. Marcin Moskalewicz**
(President of German-Polish Society for the History of Medicine)

18.15-19.15 Keynote Lecture: **Dr. hab. Ruth Leiserovitz (German Historical Institute)** „Overlapping -Identities in Warsaw Operation Rooms. Jewish–German–Polish aspects among physicians in the 19th century”

20.00 Conference dinner

Thursday 10th of September

(Jewish Historical Institute, ul. Tłomackie 3/5, 00–090 Warsaw)

8.00-9.00 Registration/posters' hanging

9.00-9.10 Welcome: **Andrzej Kamiński (Jewish Historical Institute)**

9.10-10.20 Session I. JEWISH MEDICINE IN EARLY MODERN TIMES

Dr. Eliezer Sarel (Shaanan College, Israel)

When the Rabbi meets the doctor': Different approaches to medical diagnosis in the Jewish Law discourse in Eastern and Central Europe during the 16th-19th century

Prof. Hans-Uwe Lammell (University of Rostock)

Die Debatte über die frühe Beerdigung der Juden im Herzogtum Mecklenburg-Strelitz in den 90-er Jahren des 18. Jahrhunderts

PD Dr. Eberhard Wolff (University of Basel)

German Jewish Physicians of the „Sattelzeit“ (1750–1850) between medicine and religion

10.20-10.40 Coffee break

10.40-12.20 Session II. MEDICAL PERCEPTIONS OF JEWISH BODY 19th/20th c.

Katharina Kreuder-Sonnen (University of Bonn)

Jewish Bodies and Jewish Doctors in Fin de Siècle Polish Kingdom

Prof. Nadav Davidovitch, Dr. Rakefet Zalashik (Tel Aviv University; Ben Gurion University)

“Anhiten fon krainke is a groisse mitsve”: The struggle of OZE-TOZ against tuberculosis

Dr. Beata Szczepańska (University of Lodz)

Kultura zdrowotna szkoły w aspekcie odmienności religijnych w środowiskach żydowskich w Drugiej Rzeczypospolitej

Dr. Franz A. Sich (Pfaffing)

Das jüdische Altersheim in Gleiwitz O/S von der Gründung 1926 bis zur Auflösung 1942

12.20-13.20 Lunch break

13.20-14.00 POSTER SESSION

Dr. Ignacy Einhorn (Kłodzko)

Sytuacja żydowskiej służby zdrowia w Polsce po II wojnie światowej

Grażyna Jermakowicz (Medical University of Warsaw)

„Winieniem być dobrym lekarzem” Janusz Korczak – Henryk Goldszmit

Dr. Maria Kempa (Medical University of Silesia in Katowice)

Zasłużeni lekarze pochodzenia żydowskiego: Jerzy Einhorn (1925–2000) i Marek Edelman(1922?–2009) jako świadkowie Holocaustu

Dr. Marian Łysiak (Regional Medical Chamber in Torun)

Die Tätigkeit der Thorner jüdischen Ärzte auf polnischem Boden unter preußischer Herrschaft in den Jahren 1793–1920

Filip Marcinowski (Medical University of Warsaw)

Jewish-Polish psychiatrist Rafał Becker (1891–1939)

Monika Siorek (University of Wrocław)

Przeżycia kobiet żydowskich – ofiar eksperymentów medycznych.

14.00-16.00 Session III. MEDICINE IN THE FACE OF TERROR AND EXTERMINATION

Prof. Christopher Williams (Liverpool Hope University, UK)

German, Polish and Jewish medical victims in Stalin's purges, 1937–1938

Sari Siegel (University of South California, Vienna Wiesenthal Institut for Holocaust Studies)

Jewish Prisoner-Physicians in the Camps of Nazi-Annexed Poland: Their Activities and the Evolution of Nazi Policies of Jewish Exploitation and Murder

Dr. Maria Ciesielska (Prof. Jan Nielubowicz Regional Medical Chamber in Warsaw)

Jewish Health Office in the Warsaw Ghetto: an example of racial segregation in the times of National Socialism

Dr. Miriam Offer (Western Galilee College, Akko, Israel)

The Jewish Medical Services in the Warsaw Ghetto: Characteristics, Uniqueness and Historical Context

Dr. Ross Halpin (Sydney University, Australia)

The Essence of Survival: How Jewish doctors' survived Auschwitz

16.00-18.00 Guided Tour: „Traces of the Warsaw Ghetto”

18.00-19.00 General Assembly of Polish-German Society for the History of Medicine

Friday 11th of September

(Jewish Historical Institute, ul. Tłomackie 3/5, 00–090 Warsaw)

9.00-11.00 Session I. EDUCATION AND TRANSFER OF KNOWLEDGE

Prof. Ewa Geller (University of Warsaw)

The Symbiosis of Jewish thought and Latin medicine in a Yiddish 'regimen sanitatis salernitanum' from early modern Poland

Dr. Joanna Nieznanowska (Pomeranian Medical University in Szczecin)

Bridge Builders. The Contribution of Polish-Jewish Physicians to the Polish-German Transfer of Medical Knowledge, 1870s–1939

Dr. Joanna Lusek, Horst Dolezal (Upper Silesia Museum, Bytom, Heraldic-Genealogical Society "ADLER" Vienna)

Die Studenten jüdischer Konfession aus Schlesien an der medizinischen Fakultäten der Universität Wien in den Jahren 1850 bis 1938 nach den Promotions- und Rigorosenprotokollen

Dr. Aneta Bołdyrew (University of Lodz)

Współpraca lekarzy polskich i żydowskich na niwie popularyzacji wiedzy i działalności społecznej w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w.

Dr. hab. Jarosław Sak (Medical University of Lublin)

Ludwik Fleck's contribution to the development of medicine and philosophy of science

11.00-11.20 Coffee break

11.20-13.00 Session II. SHARED IDENTITIES

Naomi Menuhin (Ben Gurion Univeristy)

Between Here and There - Dr. Izrael Melijkowski in the First World Congress of Jewish Physicians

Nurit Bernheim (The Chaim Rosenberg School of Jewish Studies, Tel Aviv University), Ralf Dose (Magnus-Hirschfeld Society, Berlin)

The Search for Two Physicians and a Handshake Between Two World Wars and in Between the Pages of Modern Hebrew Literature

Dr. Monika Rice (Seton Hall University, USA)

"My soll sich zejn in Erec Izrael" (We Should Be in Israel): Dilemmas of Polish-Jewish Doctors in Postwar Poland

Dr. Miłosława Borzyszkowska-Szewczyk (University of Gdansk)

„Ich bin ein Koszalinert? From Köslin to Koszalin.

British immunologist Leslie Baruch Brent's identity project.

13.00 – 14.00 Lunch break

/ two exhibitions at Jewish Historical Institute:

„**Salvaged**“ (a collection of paintings, drawings and sculpture from the holdings of the Jewish Historical Institute).

“**After the Holocaust. Central Committee of Jews In Poland 1944–1950**“

14.00-15.40 Session III. JEWISH DOCTORS 19th/20thc.

Dr. Philipp Teichfischer (University of Magdeburg)

Deutsch-jüdische Ärzte im niederländischen Kolonialdienst (1815–1884)

Dr. Marta Milewska (Pultusk Academy of Humanities)

Die ärztliche Behandlung von Juden, Deutschen und Polen in der Provinz Płock in den Jahren 1865–1915

Dr. Marek Tuszewicki (Jagiellonian University in Cracow)

German Medicine, Folklore and Language in Popular Medical Practices of the Eastern European Jews (19th-20th c.)

Dr. hab. Barbara Breysach (Viadrina European University)

Raphael Friedeberg – physician, 'Lebensreformer', anarchist

16.00-18.00 Visiting Core Exhibition of [The Museum of the History of Polish Jews \(POLIN\)](#):

“**1000 years of the history of Polish Jews**“

18.00 Conference closure

Nurit Bernheim

The Chaim Rosenberg School of Jewish Studies, Tel Aviv University

Ralf Dose

Magnus Hirschfeld Society, Berlin

The Search for Two Physicians and a Handshake Between Two World Wars and in Between the Pages of Modern Hebrew Literature

*“What’s new in the world? Nothing but killing and getting killed!
The world has gone mad and is having itself a war,
except that by now it is the war that is having itself a world.”*
(Shay Agnon, *Thus Far*)

A quick, thumbnail photograph, taken in Lehnin, Berlin of 1936, captures the moment of farewell between two Berlin physicians. The picture is taken by an amateur photographer from across the street, making sure that the two doctors are portrayed alongside their natural setting. The tiny photo also captures the white walls of the clinic and the big car equipped with a driver, who is patiently waiting for the two gentlemen to depart. One of the doctors is the son of an Evangelic Pastor, the other a converted Jew. Both fought in WW1. Neither of them will survive WWII.

As it happens, in a bizarre twist of fate, their stories were recorded in the literature of Shay Agnon (the 1966 Nobel Prize winner). Although not present at the moment when the picture was taken, Agnon knew the two doctors well. He mourns their loss in his unique way, in his distinct language, as they become the symbol for the futility of war.

Our research follows their life stories stretching between two world wars, the current methodology of genealogical research which has made uncovering this information possible, and the special epic dimension it receives in Agnon’s literature.

Dr. Aneta Boidyrew

University of Lodz

Współpraca lekarzy polskich i żydowskich na niwie popularyzacji wiedzy i działalności społecznej w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w.

W drugiej połowie XIX w. w Królestwie Polskim ludność żydowska odegrała znaczącą rolę w życiu społecznym, kulturalnym i naukowym. Tradycyjne skupiska Żydów na tym obszarze zostały wzmocnione poprzez napływ tzw. litwaków – Żydów pochodzących z zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego, którzy zostali zmuszeni do emigracji. Część z nich osiedliła się w miastach i miasteczkach Królestwa, co spowodowało wzrost liczby ludności żydowskiej, która w 1914 r. stanowili ok. 15% ogółu mieszkańców Kongresówki. W wielu dużych miastach Żydzi stanowili ok. 20–40%, w wielu mniejszych miastach i osadach, zwłaszcza we wschodniej i centralnej części, ludność żydowska stanowiła 60–80% ludności. Ważną rolę w życiu miast i miasteczek odegrali przedstawiciele żydowskiej inteligencji, w tym szczególnie reprezentanci środowiska lekarskiego. Mieli istotny wpływ nie tylko na poziom opieki lekarskiej, ale także na rozwój szeroko rozumianej kultury medycznej, w tym na edukację medyczną oraz rozwijanie badań naukowych.

Lekarze pochodzenia żydowskiej często podejmowali współpracę z polskimi lekarzami, byli członkami towarzystw naukowych i społecznych, należeli do redakcji czasopism naukowych, publikowali na łamach fachowych i społecznych periodyków (m.in. „Medycyna”, „Gazeta Lekarska”, „Kronika Lekarska”, „Zdrowie”, „Czasopismo Lekarskie”). Duże zaangażowanie przedstawicieli żydowskiego środowiska lekarskiego zauważalne było także w zakresie działań popularyzującej wiedzę, na przykład poprzez odczyty, pogadanki, udział w dyskusjach w czasie posiedzeń organizacji społecznych. We współpracy z polskimi lekarzami podejmowali problematykę stricte lekarską, ale także higieniczną, społeczną i wychowawczą. Byli czynnymi działaczami organizacji społecznych i inicjatorami wielu akcji społecznych, jak np. kolonii letnich dla dzieci.

W Warszawie do najbardziej aktywnych w zakresie działalności społecznej i edukacyjnej lekarzy pochodzenia żydowskiego należeli m.in. Teodor Heryng, Zygmunt Srebrny, Leopold Lubliner, Henryk Nusbaum, Henryk Goldszmidt. W Łodzi szczególnie zaangażowani w działalność społecznikowską byli lekarze: Władysław Pinkus, Maksymilian Kohn, Seweryn Sterling, Maurycy Likiernik, Józef Maybaum-Marzyński (działalność na rzecz pomocy ubogim prowadziła także jego żona Stefania, kierująca łódzką stacją „Kropla Mleka”).

Współpraca lekarzy żydowskiego, polskiego i niemieckiego pochodzenia była ważnym elementem integracji ludności Królestwa Polskiego w trudnych realiach zaborów, szczególnie w okresie postyczniowego półwiecza, kiedy polityczne prześladowania i stosowanie przez władze carskie zasady leseferyzmu w zakresie opieki medycznej i socjalnej ciężar troski o ubogich przerzucało na barki społeczników. Środowisko lekarskie podejmowało szereg działań na rzecz zapewnienia opieki potrzebującym, troszczyło się o rozwój nauki i kultury. Współdziałanie lekarzy ponad podziałami narodowościowymi i wyznaniowymi umożliwiało realizację wielu śmiałych inicjatyw, miało istotny wpływ na integrację lokalnych społeczności, szczególnie w największych miastach. Jednocześnie sprzyjało to akulturacji przedstawicieli żydowskiej inteligencji.

Dr. Miłoslawa Borzyszkowska-Szewczyk

University of Gdansk

„Ich bin ein Koszalinер”? From Köslin to Koszalin. British immunologist Leslie Baruch Brent’s identity project.

Teksty autobiograficzne autora pochodzenia żydowskiego, urodzonego w 1925 roku w przedwojennym Köslin (pl. Koszalin) jako Lothar Baruch, można potraktować m.in. jako studium przypadku w perspektywie splotu kulturowego polsko-niemieckiego pogranicza, losów wojennych i powojennych niemieckojęzycznych Pomorzan żydowskiego pochodzenia, jak również powojennego dialogu polsko-żydowsko-niemieckiego. Z Holocaustu został uratowany w ramach akcji „kindertransportów” do Wielkiej Brytanii. Leslie Baruch Brent jest brytyjskim profesorem emeritusem, uznanym w świecie badaczem w dziedzinie immunologii, m.in. członkiem Royal College of Physicians, członkiem-założycielem Transplantation Society w Wielkiej Brytanii, a zarazem członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Immunologicznego i Izby Lekarskiej w Koszalinie. Autor autobiografii *Sunday’s Child? A memoir* (London 2009)¹ był członkiem zespołu, którego kierownik Peter Medawar w roku 1960 otrzymał nagrodę Nobla za odkrycie fenomenu tolerancji immunologicznej.

W swoich tekstach autobiograficznych stale podejmuje temat Kim jestem? Skąd pochodzę?, poszerzając ten zakres o pytanie Jaki świat – nie tylko mi – odebrał Holocaust? Autor odnosi się w tym kontekście zarówno do utraconego żydowskiego świata Köslina, przeżyć wojennych i powojennych emigranta żydowskiego w Wielkiej Brytanii, w tym ścieżki zawodowej uznanego immunologa, jak i powojennych „powrotów” w strony rodzinne.

I właśnie projekt tożsamościowy konstruowany w tekstach autora jest przedmiotem refleksji planowanego referatu. Przy czym rozważania moje zasadniczo skoncentrowane będą na następujących zagadnieniach: Jaki model

¹ Książka ukazała się w 2010 r. także w wersji niemieckojęzycznej *Ein Sonntagskind? Vom jüdischen Waisenhaus zum weltbekannten Immunologen* w wydawnictwie Berliner Wissenschaftsverlag. W przygotowaniu jest także wydanie w języku polskim w serii Instytutu Kaszubskiego *Stegnami pomorskiego pogranicza* pod redakcją autorki proponowanego referatu.

kształtowania się żydowskiej tożsamości konstruuje autor w splocie i napięciu doświadczeń związanych m.in. z integracją, wewnątrz żydowskimi podziałami, antysemityzmem wraz z prześladowaniami w III Rzeszy, doświadczeniem migracji i ścieżką zawodową naukowca-immunologa w Wielkiej Brytanii? Jak skonstruowana jest wielokulturowa tożsamość, a zarazem zapisane doświadczenie „pomiędzy” zdefiniowanymi kulturowo tożsamościami? W jaki sposób pozycjonuje się autor jako indywiduum poprzez wyznaczenie granic swojskości i obcości pomiędzy codziennością niemieckiego Kóslina lat 30. XX wieku, naznaczoną antysemityzmem i stopniowym wykluczeniem społeczności żydowskiej, rzeczywistością Wielkiej Brytanii w kontekście procesu powojennej asymilacji/akulturacji, a realiami polskiego Koszalina od roku 1989, tj. od pierwszej podróży w rodzinne strony?

Dr. hab. Barbara Breysach

Viadrina European University

Raphael Friedeberg – physician, ‘Lebensreformer’, anarchist

Raphael Friedeberg (1863 Tilsit – 1940 Ascona) was the son of a Rabbi family and the younger brother of the writer and historian Meyer Friedeberg. He started his studies at the university of Königsberg (Opr.), but could not finish his studies, as he was pushed out of the university due to his close connections with the social democratic movement. Only in Berlin he managed to pass his exam. From 1904 till the end of his life he was member of the ‘Lebensreform’ community in Swiss Ascona, but kept on working as a physician in the Silesian spa Bad Kudowa. Like many others Central-European spas Bad Kudowa also played a role within the Jewish communities, namely for families from Breslau, but also from Berlin and elsewhere. Bad Kudowa also offered social infrastructures for the Jewish guests of the Kurort and there existed hotels run by Jewish families.

1. The first aim of my paper is to analyse the two important places of inspiration and professional life for Raphael Friedeberg. The tension between Ascona as a centre of Lebensreform and anarchism as well and Bad Kudowa as a spa loved by Jewish bourgeoisie seems to indicate a structure, determined by the socialist, anarchist and reform movements on the one hand and by Jewish secular culture on the other hand.

2. I also want to deal with the question in how far the religious family background had an influence – either in a positive or also in a negative sense – on Friedeberg’s interest in anarchism and the Lebensreform movement. In how far is Friedeberg’s biography representative for the generation of German Jews starting their academic education in the last third of 19th century.

3. Is Friedeberg’s intellectual biography to be considered as a symptom of modernity or does it also proof of an anti-modernist impulse.

Dr. Maria Ciesielska

Prof. Jan Nielubowicz Regional Medical Chamber in Warsaw

Jewish Health Office in the Warsaw Ghetto: an example of racial segregation in the times of National Socialism

W okresie okupacji niemieckiej w Polsce na terenie Generalnego Gubernatorstwa została powołana Naczelna Izba Zdrowia z siedzibą w Krakowie oraz Okręgowe Izby Zdrowia działające na terenach poszczególnych dystryktów w: Krakowie, Lublinie, Radomiu i Warszawie. Kierownikiem Naczelnej Izby Zdrowia został dr Jost Walbaum, będący równocześnie kierownikiem Wydziału Spraw Zdrowotnych w Urzędzie Generalnego Gubernatora. Jego zastępca został referent dla Izby Zdrowia w Wydziale Spraw Zdrowotnych w Urzędzie Generalnego Gubernatora dr Werner Kroll.

W ramach izb zdrowia funkcjonowały m.in. kasy pomocy koleżeńskiej oraz biura pośrednictwa pracy. Instytucje te były zarządzane i kierowane przez lekarzy niemieckich, którzy utworzyli dla lekarzy-Żydów oddzielne konta dla wpłat i wypłat z Kasy Wzajemnej Pomocy rozdzielając fundusze już w pierwszych dniach funkcjonowania nowej Izby.

W drugiej połowie 1940 r. każdy członek Izby Zdrowia został zobligowany do wypełnienia nowego, trzystronicowego „Kwestionariusza dla pierwszego zgłoszenia zawodów leczniczych” (Fragebogen zur erstmaligen Meldung der Heilberufe), który zawierał szczegółowe informacje dotyczące narodowości i wyznania. Odzwierciedleniem wprowadzonych przez niemiecki Reichstag 15 września 1935 r. ustaw rasowych jest swoista konstrukcja nowego formularza rejestracyjnego, zawierającego rubryki dla wpisania wyznania i narodowości rodziców ojca i matki. Jeżeli na podstawie danych zawartych w formularzu lekarza uznano za Żyda, na pierwszej stronie odnotowywano ten fakt adnotacją „Jude”.

Jesienią 1940 r. władze okupacyjne podjęły decyzję o utworzeniu w Warszawie „żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej”. W chwili zamknięcia się bram getta, 16 listopada 1940 r., w jego obrębie znalazło się od 750 do 1000 lekarzy Żydów.

Nadzór nad służbą zdrowia w getcie powierzono Radzie Żydowskiej (Judenrat), w której strukturach działał Wydział Zdrowia. Przewodniczącym tego wydziału był Izrael Milejkowski pełniący jednocześnie funkcję prezesa nowoutworzonej Żydowskiej Izby Lekarskiej. Instytucja ta zrzeszała lekarzy- Żydów, którzy aby kontynuować pracę, musieli ponownie ubiegać się o prawo do praktyki, tym razem ograniczone do terenu „żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej”. Lekarze-Żydzi mogli oficjalnie praktykować jedynie w instytucjach żydowskich takich jak: szpitale żydowskie, organizacje żydowskie (m.in. Towarzystwo Opieki Zdrowotnej TOZ) czy w swoich prywatnych gabinetach lecząc jedynie żydowskich pacjentów. Ograniczyło to w istotny sposób dostęp do możliwości zarobkowania dużej grupie zasymilowanych lekarzy, którzy od lat pracowali w miejskich szpitalach przyjmując pacjentów wszystkich wyznań. Do głównych przejawów działań segregacyjnych można zaliczyć:

1. Konieczność umieszczania symbolu Gwiazdy Dawida na pieczęci lekarskiej i tablicach informacyjnych (od grudnia 1939 r.).
2. Zamieszczenie na formularzach rejestracyjne należących do lekarzy uznanych za Żydów adnotacji – „Jude” – było podstawą do wyodrębnienia w 1940 r. Okręgowej Izby Zdrowia Grupy Narodowościowej Lekarzy Żydów.
3. Grabież mienia lekarzy żydowskich Ich - dobrze wyposażone gabinety lekarskie oraz bogate księgozbiory były okradane przez Niemców w trakcie przesiedleń Żydów do getta (1940 r.).
4. Konieczność ponownego ubiegania się o prawo do praktyki, tym razem ograniczone do terenu getta. Nie wszyscy lekarze-Żydzi otrzymali prawo praktyki na terenie „żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej”.
5. Pozbawienie Żydów prawa do leczenia pacjentów nie-żydowskich.
6. Likwidacja Szpitala Starozakonnych na Czystem i grabież jego wyposażenia dla potrzeb szpitali niemieckich tworzonych na terenie Warszawy (1941 r.).

Prof. Nadav Davidovitch

Tel Aviv University

Dr. Rakefet Zalashik

Ben Gurion University

“Anhiten fon krainke is a groisse mitsve”: The struggle of OZE-TOZ against tuberculosis

This paper focuses on the struggle of OZE-TOZ against tuberculosis among Eastern-European Jews in Poland and in Germany during the interwar period. At the turn of the 20th century tuberculosis was the “great killer”, related to social conditions such as poverty, unemployment and living in crowded and poorly ventilated housing. Due to social and political conditions tuberculosis was prevalent among Jews in Eastern Europe and considered to be a “Jewish disease”. Therefore, it became one of the first diseases OZE-TOZ struggled against by establishing sanatoriums, special clinics and spreading educational propaganda in Yiddish. Tuberculosis is a challenging case study: although at the period under examination it was known that tuberculosis is caused by mycobacterium however, before the advancement of either an efficient vaccine it was still a social disease, which was especially prevalent among Eastern-European Jews, including those migrating to the West.

OZE (*Obshchestwo Zdravookhraneniya Yevreyev*), the Society for the Preservation of the Health of the Jewish Population, was established in October 28, 1912 in St. Petersburg by Jewish physicians and prominent members of the community. Its goal was to address the health problems of Jews in Russia and Eastern Europe, many of whom suffered from poverty and poor hygienic conditions as a result of deprivation and persecution that endangered the future of Jewish life of the area. In 1919 OZE went through a big crisis. It was closed down and reopened its offices in March 1922 in Berlin. These offices became soon after the head-quarter of the organization. TOZ, the local Polish branch of OZE was formally founded in 1921 by Polish Jewish doctors and social activists.

In the interwar period, OZE and TOZ established an impressive network of health clinics, Drop of Milk stations, Mother and Infant clinics, x-ray departments,

sanatoria, and convalescent homes; supported orphanages and hospitals; and organized athletic activities, supplemental nourishment programs for poor children, and summer and day camps. Lectures were delivered in community centers and schools, articles were published in medical periodicals, and propaganda posters and flyers were distributed throughout the towns of Eastern Europe.

In contrast to the previous initiatives of Jewish physicians of aiding the poor and the sick, OZE-TOZ wished to establish its work within a new social medicine framework, which believed in the social roots of health and illness and the need to act politically in order to improve the well-being of the general population. The analysis of OZE-TOZ anti-tuberculosis activities, aims to achieve a broader understanding of the history of public health in the first half of the 20th century in Europe, illuminating concepts such as social medicine and minority health, still relevant in current discussions of public health policies. The research is based on the investigation of archival documents, books, popular journals, photographs, and posters located in various archives in Europe (Warsaw, Paris), Israel, and the USA (New York).

Dr. Ignacy Einhorn

Kłodzko

Sytuacja żydowskiej służby zdrowia w Polsce po II wojnie światowej

Autor przedstawi sytuację żydowskiej służby zdrowia w pierwszym powojennym pięcioleciu (1945–1950). Szczególną uwagę poświęci Towarzystwu Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej (TOZ-owi), którego działalność została reaktywowana 12 sierpnia 1945 r. Ponadto zostanie przedstawiona struktura TOZ-u w powojennej Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska, gdzie działały 22 oddziały tej organizacji oraz kierowany przez nią Szpital Żydowski im. Dawida Guzika w Wałbrzychu. Zostaną także omówione zróżnicowane formy działalności TOZ-u (lecznictwo sanatoryjne, szpitalne i ambulatoryjne, nadzór nad przydziałem leków oraz higiena i profilaktyka), źródła jego finansowania, a także relacje pomiędzy TOZ-em a Centralnym Komitetem Żydów w Polsce. Datą graniczną będzie rok 1950, kiedy to TOZ – podobnie jak wiele innych organizacji żydowskich – został rozwiązany, a jego placówki przejęte przez państwo (włącznie z wyremontowanym i wyposażonym ze środków Jointu Szpitalem im. Dawida Guzika w Wałbrzychu).

Prof. Ewa Geller

University of Warsaw

The Symbiosis of Jewish thought and Latin medicine in a Yiddish 'regimen sanitatis salernitanum' from early modern Poland

Den Untersuchungsgegenstand des Referats bildet das vor einigen Jahren in der Wiener Nationalbibliothek entdeckte Unikum *Sejfer derech ejtz ha-chajim* [Wegweiser des Lebensbaums], ein in polnisch-jiddischer Sprache verfasstes medizinisches Werk aus dem Jahre 1613 (Geller 2009). Es handelt sich dabei um ein anonymes Werk aus der vom 13. Jahrhundert bis in die Neuzeit in Europa populären Gattung der *regimen sanitatis salernitanum*. Die jiddische Version des ursprünglich in lateinischer Sprache verfassten und in vielen europäischen Sprachen in der frühen Neuzeit zirkulierenden Werks (Adams 1995) ist ein einmaliges Beispiel für den medizinischen Wissenstransfer über die Sprach-, Kultur- und vor allem Religionsgrenzen hinaus. Auf dem Hintergrund anderer religiös-traditionell ausgerichteten jiddischen Publikationen aus jener Zeit, die sich mit Fragen der Gesundheit im ursprünglichen Sinne der Diätetik und Hygiene befassten, zeichnet sich dieses Werk durch einen weltlich-rationalen Geist und Humanismus aus. Auch wenn wir es mit einem ausgesprochen jüdischen Werk zu tun haben, dessen anonymen Autor sich als ein treuer Sohn der *Tora* ausweist, liegt der humanistische Gedanke seiner diätetisch-medizinischen Ausführungen – dass nämlich Menschen unabhängig ihrer Religion vor Krankheit und Tod gleich sind – auf der Hand. Daher finden wir im Text des jiddischen medizinischen Ratgebers für den häuslichen Gebrauch nur äußerst wenige Anbindungen an die jüdische Religion, trotz ihrer geradezu prominenten Rolle bei der detaillierten Regelung aller alltäglichen Lebensbereiche des Menschen. Dies ist aber nur ein oberflächlicher Mangel an jüdischen inhaltlichen Attributen des Textes. Der zugrundeliegende Gedanke geht auf Majmonides' Obligation von Aufrechterhaltung der menschlichen Gesundheit als Voraussetzung für den wahren Gottesglauben zurück. In meinem Referat werde ich versuchen, die Verflechtung der religiös-philosophisch-medizinischen Lehre von Majmonides in eine lateinisch-europäische, humoral basierte Gesundheitslehre der medizinischen Schule aus Salerno aufzuzeigen und zu interpretieren.

Dr. Ross Halpin

Sydney University, Australia

The Essence of Survival: How Jewish doctors' survived Auschwitz

The Jewish prisoner sent to the labor camps of Auschwitz survived for an average of fifteen weeks with tens of thousands living for only an average of three weeks. On the other hand the survival period of the Jewish doctor who survived Auschwitz was an average of twenty months.

How was this possible?

Most Jewish doctors worked and lived in either Auschwitz Birkenau, arguably the most inhumane concentration camp in history. Most of those who survived were subject to similar conditions as the ordinary prisoners however were visited upon with additional burdens. These included unwilling participation in selections (choosing Jews to be murdered), human experimentations, and witnessing day after day cruelty and suffering on a scale that was beyond the imagination.

How did they cope with the suffering perpetuated by the barbarity? After four years of research I have introduced a construct presenting the case that survival over a long period was multifunctional and not dependent on a single factor such as luck, a miracle or God. I have presented a construct consisting of three pillars of which the foundation was the overwhelming will to survive and live. The three essential pillars are: Satisfaction of the essentials of life, Personal traits, and Defense mechanisms. This is the first study and examination of the life and work of Jewish doctors in Auschwitz and most important how they survived the conditions for such long period. It is an extraordinary story of survival of extreme adversity over long periods

Grażyna Jermakowicz

Medical University of Warsaw

„Winienem być dobrym lekarzem” Janusz Korczak – Henryk Goldszmit

Celem referatu jest przedstawienie postaci Henryka Goldszmita (pseud. Janusz Korczak) znanego pedagoga i pisarza literatury dziecięcej jako lekarza na podstawie wystawy zorganizowanej przez Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego w 2012 r. Henryk Goldszmit (1878–1942) urodził się w żydowskiej rodzinie z tradycjami lekarskimi, był absolwentem Wydziału Lekarskiego Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, wykształcenie medyczne zdobywał również za granicą. Jego pracę zawodową i działalność społeczną łączyła medycyna. Był autorem wielu publikacji naukowych w czasopismach medycznych. W sposób krytyczny przedstawiał w nich zagadnienia dotyczące zdrowia dziecka, potwierdzając, że najważniejszym kryterium jest jego dobro i zdrowie: fizyczne, psychiczne i społeczne.

Dr. Maria Elżbieta Kempa

Medical University of Silesia in Katowice

Zasłużeni lekarze pochodzenia żydowskiego: Jerzy Einhorn (1925–2000) i Marek Edelman (1922?–2009) jako świadkowie Holocaustu

W pracy przedstawiono sylwetki, prace, poglądy i wkład do medycyny XX wieku dwóch zasłużonych lekarzy pochodzenia żydowskiego – Jerzego Einhorna i Marka Edelmana. Obaj byli świadkami Holocaustu. Jeden wyemigrował do Szwecji, drugi pozostał w Polsce.

Jerzy Einhorn – profesor z Karolinska Institute, Dyrektor Departamentu Chirurgii Onkologicznej w Sztokholmie, wybitny radioterapeuta, współtwórca szwedzkiego systemu opieki społecznej, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Onkologicznego. Przeżył zagładę częstochowskiego getta, śmierć swoich najbliższych, przebywał w obozie pracy i obozie koncentracyjnym.

Marek Edelman – ukończył studia medyczne na Akademii Medycznej w Łodzi (1951 r.), był specjalistą w zakresie kardiologii. Pracował w Klinice Chorób Wewnętrznych AM, następnie w Klinice Wojskowej AM, od 1972 r. jako ordynator Oddziału Intensywnej Terapii Woj. Specj. Szpitala im. M. Pirogowa. W czasie powstania w getcie warszawskim był najpierw zastępcą Mordechaja Anielewicza, a następnie ostatnim komendantem powstania. Autor m.in. książki „Getto walczy”. Był doktorem honoris causa uniwersytetów Yale w USA, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Libre w Brukseli, honorowym obywatelem argentyńskiej La Plata, Warszawy i Łodzi. Otrzymał Order Orła Białego i Krzyż Komandorski Legii Honorowej.

Katharina Kreuder-Sonnen

University of Bonn

Jewish Bodies and Jewish Doctors in Fin de Siècle Polish Kingdom

In 1893 the great cholera pandemic reached the Polish Kingdom. It struck smaller towns and villages mostly. Polish medical debate about the disease also touched upon questions of Jewishness. The question why most of cholera's victims in the Kingdom were Jews evoked discussion about Jewish difference. The paper will analyze the categories which structured this medical discourse. It will show that Jews were not only considered a religious group but a socio-economic one as well. Furthermore, first ideas about a different Jewish biology emerged. However, medical 'othering' during the cholera epidemic concerned unprivileged Jews only. Jewish doctors, for instance, were not considered to be members of a 'different' group. As colleagues and as part of a specific medical thought collective they belonged to a professional entity which was largely ignorant towards religious affiliation. The paper will trace this tension between Jewish 'othering' and religious/national/ethnic indifference. It will show that in the beginning 20th century this indifference became more and more contested. It ended when Jewish members were excluded from Warsaw's Medical Society in 1907.

Prof. Hans-Uwe Lammel

University of Rostock

Die Debatte über die frühe Beerdigung der Juden im Herzogtum Mecklenburg-Strelitz in den 90-er Jahren des 18. Jahrhunderts

In der Historiographie stand bisher die Auseinandersetzung über die frühe Beerdigung bei den Juden in Mecklenburg-Schwerin im Mittelpunkt, die von dem Bützower Orientalisten Gerhard Oluf Tychsen (1734-1815) ausgelöst wurde und „den ersten halachischen Streit des Emanzipationszeitalters“ (Daniel Krochmalnik) provoziert hat. Die Schweriner Gemeinde konnte mit Unterstützung durch Moses Mendelssohn und anderen Repräsentanten eine mit den eigenen Interessen offenbar kompatible Lösung herbeiführen, die die Intentionen Tychsens vereitelte. Es folgten die wichtigen Veröffentlichungen von Marcus Herz in Berlin zu diesem Thema, womit die Auseinandersetzung abgeschlossen schien, bis sich die selbstbewusste Gemeinde in Alt Strelitz beim Landesherrn meldete und ganz eigene Vorstellungen über die Bestimmung des Todes unterbreitete. Siegfried Silberstein hatte 1929/1930 bereits auf diese dritte Phase der Diskussion hingewiesen. Der Vortrag nimmt die Anregungen Silbersteins auf und wird sich mit einer 66-seitigen Stellungnahme des Leibarztes am Hofe von Mecklenburg-Strelitz Jochen Caspar Hempel auseinandersetzen.

Ruth Leiserowitz

German Historical Institute, Warsaw

Overlapping -Identities in Warsaw Operation Rooms. Jewish-German-Polish aspects among physicians in the 19th century

Jüdische Ärzte spielten in der medizinischen Entwicklung im Warschau des 19. Jh. eine wesentliche Rolle, sowohl in quantitativer als auch in qualitativer Hinsicht. Zahlreiche Medizinhistoriker haben die wissenschaftlichen Errungenschaften wichtiger Protagonisten dokumentiert und ihre Leistungen auf dem Gebiet der medizinischen Fachpresse und ihren Beitrag zur Entstehung und Blüte von Fachgesellschaften dokumentiert. Der Vortrag erweitert die bisherige Perspektive, in dem aufgezeigt wird, in welchen Warschauer Krankenhäusern die Mediziner verschiedener Provenienz gemeinsam arbeiteten, operierten und forschten. Im Zentrum des Vortrags stehen darüber hinaus Aspekte der Entwicklung von Warschauer Krankenhäusern im 19. Jh. sowie Beiträge, die jüdische Ärzte dafür leisteten.

Dr. Joanna Lusek

Upper Silesia Museum, Bytom,

Horst Doležal

Heraldic-Genealogical Society „ADLER“ Vienna

Die jüdischen Studenten aus Schlesien an der medizinischen Fakultät der Universität Wien in den Jahren 1850 bis 1938 nach den Promotions- und Rigorosenprotokollen

Am 12. März 1365 wurde in Wien von Rudolf IV. die älteste Hohe Schule im deutschen Sprachraum gestiftet. In den folgenden Jahrzehnten wurde diese in der österreichisch-ungarischen Monarchie bedeutendste Universität von Studenten aus allen Kronländern des Habsburger Reiches frequentiert, darunter auch Studenten jüdischer Konfession. Im Verhältnis zur Einwohnerzahl war Schlesien überdurchschnittlich stark vertreten, wobei verständlicherweise der Zuzug aus österreichisch Schlesien ein stärkerer als aus preußisch Schlesien war.

Die von Leo von Thun-Hohenstein nach dem Revolutionsjahr 1848 eingeführte Hochschulreform ermöglichte allen Hochschulen in Österreich einen bis dahin nicht erlebten Aufschwung. Die Universität Wien erhielt eine neue Studienordnung, die 1850 in Kraft trat. Nach deutschem Vorbild wurden Einführungen in Wesen und Forschung in die Lehrpläne aufgenommen und Umstrukturierungen, wie etwa die Verlegung der Lehrkanzeln für Chemie, Mineralogie, Botanik und Zoologie, bisher bei der medizinischen, nunmehr bei der philosophischen Fakultät, vorgenommen. Die strenge Beschränkung, zu akademischen Würden nur bei römisch-katholischer Religionszugehörigkeit gewählt werden zu können, fiel 1873. Während der Jahre 1873 bis 1884 wurde auch das neue Universitätsgebäude durch Heinrich von Ferstel errichtet, 1900 dasjenige für die medizinische Fakultät. Die nach der nationalsozialistischen Machtergreifung 1938 einsetzenden rassistischen und politischen Verfolgungen bedeutenden für die Universität einen enormen intellektuellen Verlust. Die Fakultät verlor die Hälfte ihres Lehrkörpers und etwa ein Drittel ihrer Studenten, vor allem solcher jüdischer Konfession.

Die Quellen zu dieser Bearbeitung sind die vom Rektorat geführten Promotions- und die von der medizinischen Fakultät geführten Rigorosenprotokolle aus den Jahren 1818 bis 1938, die im Archiv der Universität Wien zugänglich sind. Aus den Promotionsprotokollen sind die Daten wie Vor- und Zuname der Studierenden, Herkunftsort und -land sowie Promotionsdatum neben der eigenhändigen Unterschrift des Promovierten zu ersehen, aus den Rigorosenprotokollen zusätzlich Geburtsdaten, Religionsbekenntnis, Angaben zur Matura sowie Daten und Benotung der abgelegten Rigorosen und Promotionstag. An der medizinischen Fakultät der Universität Wien haben in den Jahren 1850–1938 ca. 280 Personen jüdischer Konfession aus Schlesien studiert.

Dr. Marian Łysiak

Regional Medical Chamber in Torun

Die Tätigkeit der Thorner jüdischen Ärzte auf polnischem Boden unter preußischer Herrschaft in den Jahren 1793–1920

Der Vortrag befasst sich mit dem Zeitraum von der zweiten preußischen Teilung im Jahr 1793 bis zur Wiedererlangung der Unabhängigkeit Polens im Jahr 1920. Im Februar 1846 entschied das preußische Justizministerium, jüdischen Staatsangehörigen das Recht auf den Erwerb von Grundstücken bei gleichzeitigem Erwerb der Staatsangehörigkeit zu gestatten, was durch das Emanzipationsgesetz vom 23. Juli 1847 im Detail geregelt wurde. Das soziale und politische Leben in der Diaspora konzentrierte sich auch in Thorn um die Synagoge. Ihr Standort änderte sich im Untersuchungszeitraum; eine besondere Rolle spielte der letzte Standort an der Szczytna-Str. 12. Insbesondere die gebildeten Gemeindeangehörigen, Ärzte und Rechtsanwälte, strebten nach einem unabhängigen sozialen Status. Unter den 12 in Thorn tätigen Ärzten verdient Dr. med. Johann Wentscher (1852–1913) erwähnt zu werden, der sich um die Einführung der Hauttransplantation zur Wundbehandlung, der Einführung der Diphtherie-Impfung sowie für den Kauf eines Röntgengerätes für das Stadtkrankenhaus verdient gemacht hat. Der ebenfalls auf ihn zurück gehende Deutsche Ärzte-Verein in Thorn umfasste auch die polnischen Ärzte. Dr. med. Hermann Wolpe (1860–1927) wurde wegen seiner Aktivitäten im Rat des Deutschen Ärzte-Vereins und im jüdischen Gemeindevorstand berühmt. Er ist nach kurzer Krankheit als Berufsoffer gestorben. Der Arzt und Apotheker Martin Auerbach war der Eigentümer des Gebäudes, in dem sich seit 1623 die städtische Apotheke befand. 1873 ließ er dort Umbauten vornehmen, um es an die gegenwärtigen Anforderungen anzupassen. Obwohl die zionistische Bewegung in Thorn leidenschaftliche Anhänger hatte, sind keine jüdischen Ärzte aus Thorn bekannt, die sich ihr angeschlossen hätten. Die in Thorn und Umgebung lebenden jüdischen Ärzte spielten eine wesentliche Rolle bei der Verbesserung der Gesundheitslage unter den Bewohnern unabhängig von ihrer Staatsangehörigkeit und Religion.

Filip Marcinowski

Medical University of Warsaw

Jewish-Polish psychiatrist Rafał Becker (1891–1939)

In the interwar period the eugenic ideas gained the status of a scientific theory and became attractive to a wide range of physicians. Among them were doctors of Jewish origin who perceived eugenics as a tool in the fight for biological rebirth of the Jewish nation. Polish-Jewish psychiatrist Rafał Becker (1891–1939?), the author of dozens of scientific papers, was the most famous eugenicist among Jewish psychiatrists, not only in Poland but also in Europe. After graduation in medicine at the University in Zurich and training in the psychiatry clinic Burghölzli under the guidance of Eugen Bleuler, Rafał Becker began to investigate the question of epidemiology of mental disorders among the Jews.

After World War I Becker and his wife moved to now independent Poland. He volunteered for the Polish army during the Polish-Soviet war. In 1927 Becker became a full-time physician in the psychiatric institution “Zofiówka” in Otwock. In the interwar period, dealing with the statistics of mental disorders among Polish Jews and directing “Zofiówka”, he significantly contributed to the development of medical care for the mentally ill Jews in Poland. Becker, like many other Polish physicians of the interwar period, advocated eugenic policies, but his views evolved and in his later works he did not propose the negative eugenics solutions. Becker’s published works have met with some recognition in the West. Psychiatrists and eugenicists from Europe referred to them in their books and articles. The circumstances of Rafał Becker’s death remain unexplained. Probably he died of a stroke shortly after the German invasion to Otwock in 1939.

Naomi Menuhin

Ben Gurion University

Between Here and There: Dr. Izrael Milejkowski in the First World Congress of Jewish Physicians

On April 23th, 1936, the first World Congress of Jewish Physicians began in Tel Aviv. The congress dealt with the status of Jewish physicians and the medical condition of Jews throughout the world, especially in Europe. Dr. Izrael Milejkowski (1887–1943), came as a representative of the Poland Jewish Physician's Association. His statements, as they appear in the Congress's protocol, demonstrate that he saw himself as an educated Jew aspiring to integrate into his country as a citizen with equal rights, revealing the tensions between his Jewish and Polish identities and his difficulty in resolving those tensions.

In the 1920s, the Jewish Physician's Association was founded in Poland and Dr. Milejkowski became one of its leaders in the 1930s. During these years, he was also a member of the Zionist Party *Et-Livnot* and its representative to the Warsaw Jewish community. Furthermore, Milejkowski wrote for Zionist and professional publications. After the Congress, he returned to Poland and continued his public activities. After World War II broke out, Dr. Milejkowski was a member of the Warsaw Ghetto Judenrat and served as the head of its Medical and Sanitation Department. He initiated research into hunger and assumed a senior position in the medical staff's activities in the ghetto. For Milejkowski, as well as many of Warsaw's Jews, the ghetto was the end of the road.

In this lecture, I focus on the period which Dr. Milejkowski spent in Palestine for the Congress, as well as the impressions with which he returned to Poland. After the Congress, he returned to Poland with his notes from the Congress, in which he had written his thoughts and feelings. He described his experiences to the Jews of Poland in general and the members of his profession specifically. His writings were published primarily in the Yiddish newspaper *Der Moment* in Poland. In terms of its content, his articles deal with three central topics: the jour-

ney to Palestine, the encounter with the residents and sites of Palestine, and the Congress itself. In terms of style, a few recurring motifs can be identified that reveal his worldview and personality, but most of all his constant re-examination of his thoughts on Zionism. The land of Israel, for Milejkowsky, was an entire world that should be studied and understood. This world was comprised of personal, national, historical, and philosophical layers, rich in details, colours, scents, and flavors; and holiness, a world of interpretations and lessons to be learned. In his notes, Milejkowsky was conducting a dialogue with the land of Israel and with his readers, but mostly with himself. Milejkowsky was not detached from his Judaism, and also not from Zionism. He was immersed in two worlds: the nationalistic Jew and the educated Pole. His character does not fit the dichotomous differentiation that separates Jewish society in Poland between the World Wars into Zionists, Ultra-Orthodox, and Bundists. We find a certain middle ground in this character representing a split identity: a man with a Zionist worldview, but also deeply rooted in Polish society.

Dr. Marta Milewska

Pultusk Academy of Humanities

Die ärztliche Behandlung von Juden, Deutschen und Polen in der Provinz Płock in den Jahren 1865–1915

Gubernia płocka była obszarem zróżnicowanym pod względem narodowościowym. Ta mozaika narodowościowa wśród której poza Polakami należy też wymienić Żydów, Niemców i ludność pochodzenia rosyjskiego wpłynęła w istotny sposób na kształtowanie określonych stosunków społecznych, a zwłaszcza nie sprzyjała inicjatywom zmierzającym do poprawy stanu opieki medycznej.

Stan sanitarny zarówno miast jak i wsi w guberni płockiej przedstawiał się wręcz tragicznie. Fatalne warunki mieszkaniowe i higieniczne występowały zwłaszcza w dzielnicy żydowskiej w Płocku. W referacie zostaną więc podane przykłady świadczące o katastrofalnym stanie higieny wśród ludności żydowskiej w guberni płockiej. Stan sanitarny będzie jednak stanowił jedynie tło do przedstawiania mankamentów opieki medycznej występujących w guberni płockiej w latach 1865–1915.

Istotną rolę w opiece medycznej odgrywał sam jego personel, dlatego w dalszej części referatu zostaną zaprezentowane realia pracy lekarza prowincjonalnego. Wśród lekarzy praktykujących w guberni płockiej byli lekarze pochodzenia żydowskiego, dlatego w referacie zostaną nie tylko zaprezentowane trudności, z jakimi spotykali się oni praktykując w guberni płockiej, ale też ich relacje z miejscową ludnością. Niewątpliwie pokonywanie stereotypów, nieufność chłopów, niechęć miejscowego felczera i znachora oraz podnoszenie stanu świadomości higienicznej były to zadania długofalowe, które wymagały od lekarzy pełnej poświęcenia pracy.

Brak skoordynowanych działań ze strony personelu medycznego i infrastruktury medycznej oraz jej wadliwe rozmieszczenie ułatwiało dostęp do praktyk znachorskich. O ile w rozpatrywanym okresie czasu na terenie guberni płockiej mnożyły się problemy związane z ochroną zdrowia o tyle znachorstwo nie tylko istniało, ale i rozwijało się. Ludność guberni płockiej chętnie korzystała z pomocy

znachorów i znacherek wywodzących się zwłaszcza ze środowisk żydowskich, co miało również wpływ na kształtowanie się relacji pacjent- lekarz.

Infrastruktura medyczna guberni płockiej też nie należała do najlepszych. Postęp medyczny jaki dokonał się w dziedzinie szpitalnictwa w XIX wieku wyznaczył nowe kryterium podziału chorych, wprowadził inny niż dotąd charakter architektury szpitalnej, ale niestety szpitalnictwo guberni płockiej nie potrafiło sprostać nowatorskim rozwiązaniom. Niedostateczna liczba miejsc szpitalnych, nadmierne zagęszczenie chorych, brak izolacji chorych, to główne zarzuty kierowane pod adresem płockich szpitali. W referacie analizie zostanie poddana zwłaszcza sytuacja panująca w szpitalu im. Izaaka Fogla w Płocku przeznaczony wyłącznie dla ludności żydowskiej oraz jego znaczenie dla zdrowotności ludności żydowskiej.

W części podsumowującej pojawi się odpowiedź na pytanie czy narodowość w guberni płockiej miała wpływ na upowszechnianie i rozwój opieki medycznej oraz jaką odgrywała ona rolę w sytuacji zagrożenia życia.

Dr. Joanna Nieznanowska

Pomeranian Medical University, Szczecin

Bridge Builders. The Contribution of Polish-Jewish Physicians to the Polish-German Transfer of Medical Knowledge, 1870s–1939

In the late nineteenth and early twentieth centuries, Germany pointed and opened many new paths in medicine and was generally viewed as the world leader of evidence-based medical sciences. During that time, Poland did not exist as an independent state (until November 1918) and, later, coped with the task of rebuilding and consolidating its existence in the face of territorial disputes with Germany, the 1920 war with the Soviet Union, worldwide crush in economy and deep legal, cultural and economic differences between the districts formerly under the rule of Germany, Austria and Russia. Due to these challenges, Poland's participation in the development of evidence-based medicine, as well as the access of Poles to the up-to-date therapies and healthcare strategies, were hindered. Nonetheless, Polish physicians did make relevant contributions to medical sciences and stayed tuned to the newest accomplishments of medical practice. What made these two processes possible, was effective transfer of knowledge through, among other ways, publication of summaries of Polish works in German medical journals and keeping the readers of Polish medical press informed about the contents of German periodicals. Both these tasks were accomplished by Polish physicians, and many of them were of Jewish origins. The major tasks of this paper are to introduce these doctors, explain their motivations and highlight their work's impact for both the international reception of Polish achievements in medical sciences and the position the German medical thought held among Polish physicians.

Miriam Offer

Western Galilee College, Akko, Israel

The Jewish Medical Services in the Warsaw Ghetto: Characteristics, Uniqueness and Historical Context

In this proposed lecture, I will focus on the characteristics and uniqueness of the medical services that operated in the Warsaw Ghetto during the Holocaust, and will examine its development in a historical context.

The Jews in the ghettos were a persecuted and segregated society, subject to difficult life conditions that led to poor sanitation and disease in a way that was similar only to other persecuted groups in situations of genocide and ethnic cleansing. In all these other cases, we are witness to the general collapse of the medical system of the persecuted society, and if any services are provided, they rely on the external assistance of international organizations.

This was not the case in the Warsaw Ghetto and in many other ghettos, however. Under the difficult conditions, the Jews established hierarchical and highly disciplined medical and health services, with self-imposed public health challenges based on modern concepts: concern for sanitation, immunization, isolation of those infected, food and water quality control, and so on.

The medical system dealt not only with emergency medicine or with the treatment of patients, but even throughout this difficult period, continued with "routine" medical service activities: academic study, in-service training and research. This system was established by the Jews themselves, i.e., the persecuted society, and not by the Germans, and certainly by no external authority.

This was an unprecedented phenomenon that apparently resembles no other case of genocide to date and demands a historical explanation.

In the lecture, I will suggest explanations and insights from the following angles:

1. The Jewish medical system in the Warsaw Ghetto as an outcome of the state of medicine and public health in the modern centralized nation-state.
2. The medical system in the Warsaw Ghetto as a continuation of the develop-

ment of the Jews of Poland during the interwar period.

3. The Jewish medical system in the Warsaw Ghetto from the point of view of Holocaust research: from the “perpetrator” research perspective and the Jewish perspective.
4. Examining the medical system from the ethical aspect and the tragic dilemmas that confronted the physicians in the extreme conditions in the ghettos.

It is impossible to understand the uniqueness of the medical system in the Jewish ghettos during the Holocaust without a grasp of the characteristics of Jewish society in the modern era in general and in interwar Poland in particular. In the proposed lecture, we will take the Warsaw Ghetto as a case study, but will note that similar medical systems were established in many of the large and medium-sized ghettos in different areas of oppression under Nazi rule.

Dr. Monika Rice

Seton Hall University, USA

“My soll sich zejn in Erec Izrael” (We Should Be in Israel): Dilemmas of Polish-Jewish Doctors in Postwar Poland

After the liberation in August 1944, Dr Henryka Rakocz continued to live as a Catholic Pole, for, as she put it, “relations were everywhere dangerous.” A dentist by profession, she found work as a dental aid, and managed to keep the secret of her Jewishness, but only for a time; upon finding it out, the dentist for whom she worked slammed the door in her face. Returning, then, to Radom, her hometown, Rakocz discovered that her apartment had been taken over by a Pole. In her own account: He would not even let me spend a night there. I knew I could not make it in my hometown, so I quickly left for Lublin. (...) I started my [dental] practice there, still hiding my identity, because in Lublin there were cases of murders of Jews who were coming out from hiding. I stayed in Lublin from March 1945 until the end of 1949. Then I left for Paris on the way to Israel, truly liberated only then.

Rakocz thus relates the experience of a Polish-Jewish medical professional who found it impossible to live and to work freely in postwar Poland. Dr Julian Aleksandrowicz, for his part, lived a narrative that affirmed his allegiance to the patriotic and humanitarian ethos of Polish culture. His stellar academic career and innovative therapeutic solutions (such as his holistic therapy that incorporated his patients’ artistic expression) made him popular and appreciated. For his service with the Polish underground and his achievements in medicine, he received several awards, including the highest Polish military decoration, The War Order *Virtuti Militari*. Nevertheless, Aleksandrowicz’s diary, with its redeeming, patriotic narrative appears not to tell the whole story. Salomon Reis reveals that Aleksandrowicz had hidden his Jewish identity during the war, convinced that his Polish comrades-in-arms would kill him if they knew his true origins. One is left wondering how to reconcile the two accounts: the one, of patriotism, valor and inclusion; the other, of conflict, trouble, and exclusion.

These cases represent only two of the various strategies that Polish-Jewish doctors employed in establishing their postwar identities. Some of these physicians seem to have emerged from the war with a will to carry on their noble art of healing no matter what the circumstances.

Many of these appear to have managed to reconstruct life and career, and only accidental traces remain to suggest how complex and painful their choices to remain and work in Poland under any circumstances must have been. Others found the circumstances intolerable, however, to the point that many emigrated rather than continue their work in Poland.

This presentation explores various patterns according to which Polish-Jewish physicians attempted to reestablish a postwar identity. Building on a close reading of memoirs, diaries and testimonies, it proposes for consideration the various pathways taken to the renegotiating of identities that, having become toxic during the war, stood in need of reconstruction and healing according to the possibilities afforded them in the new reality of a mono-ethnic Poland.

Dr. hab. Jarosław Sak

Medical University of Lublin

Ludwik Fleck's contribution to the development of medicine and philosophy of science

The scientific biography of Ludwik Fleck (1896 - 1961), a Jewish physician and microbiologist, considered to be one of the representatives of the Polish school of philosophy of medicine, was rooted in different cultural and ethnic communities. His career paths led him from the pre-war multicultural Lvov through the postwar Poland to the Israel Institute for Biological Research (IIBR) in Ness - Ziona.

Ludwik Fleck's scientific achievements have contributed to the development of both medical sciences and philosophy of science. Modern scientists above all value his accomplishments in the area of medical microbiology and serology. Ludwik Fleck as an assistant of Rudolf Weigl gained extensive experience in the study of typhus, which largely contributed to his survival of the Holocaust. He conducted research on the immune system mechanisms, in particular on the phenomenon of leukergy, which he discovered. A few years before the outbreak of World War II, in 1935, Fleck published in German a book titled "Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache. Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv" where he presented his innovative concept of thought-styles. This book did not attract widespread attention during the author's lifetime. However, its innovative character and the fundamental meaning to the development of philosophy of science was appreciated few years after Fleck's death by Thomas Kuhn. Kuhn admitted to that he had been inspired by Fleck's concept of thought-styles in process of building paradigmatic theory of scientific development. Modern researchers of the biography of Ludwik Fleck and his scientific achievements indicate relationships between his works and multicultural living environment. These aspects require further in-depth analysis.

Dr. Eliezer Sarief

Shaanan College, Israel

'When the Rabbi meets the doctor': Different approaches to medical diagnosis in the Jewish Law discourse in Eastern and Central Europe during the 16th-19th century

My lecture presents diverse attitudes to medical diagnosis in the German and Polish *Halacha* (Jewish law) discourse during the 16th-19th century as they are reflected in the case study of *Nidah* (menstruation). According to the Jewish law a woman is forbidden to have any physical contact with her husband during her period. After the end of period the woman is required to check herself with white cloth for another seven days. Only if the checks come out completely clean, physical contact is permitted. Common problem happens when the woman finds red sight on the white cloth and physicians claim it a result of inner sore or inflammation.

The *Poskim* (Jewish law scholars) evaluates differently the medical diagnosis and the impact it should have on their final decision. During the 16th and 17th century the center of Halachic discourse is Poland and towards the end of 17th century it shifts to central Europe, where it remains in the 18th century. I will trace the trail of this interesting discourse and present the differences between Polish and German *Poskim*. I will demonstrate how the Halachic discourse in the Grand Duchy of Posen (*Großherzogtum Posen*) during the first half of 19th century in the case study of medical diagnosis reflects the shifts within the Jewish community.

Dr. Franz A. Sich

Pfaffing

Das jüdische Altersheim in Gleiwitz (Oberschlesien) von der Gründung 1926 bis zur Auflösung 1942

Das genaue Datum einer Niederlassung jüdischer Bürger in Gleiwitz ist nicht bekannt. Der erste, 1742 amtlich gemeldete Jude in Gleiwitz war Salomon Löbel. Die Zahl der Juden stieg im Jahre 1885 auf 1.864 und betrug 1921 2.200 Personen. Die jüdische Gemeinde hatte kein eigenes Altenheim. Auf Anregung des Rabbiners Dr. Ochs beschloss man ein Heim zu bauen. 1925 wurde der „Verein Jüdisches Altersheim“ gegründet und ein Kuratorium mit Hartwig Badrian, Justizrat Arthur Kochmann und Rabbiner Dr. Ochs gewählt. Geplant war ein Haus für 50 Personen. Als Baugrund wurde die Parzelle in der Kirchstrasse neben der Synagoge gewählt. Die Bauarbeiten gingen zügig voran und konnten schon 1926 abgeschlossen werden. Während einer Feier im Dezember 1926 übergab Rabbiner Dr. Ochs dem Vorstand den Schlüssel zum Gebäude. Das Haus hatte einen großen gemeinsamen Speisesaal, eine Aufenthalts- und eine Gesellschaftshalle sowie einen Leseraum. 1933 kamen in Deutschland die Nationalsozialisten an die Macht. Repressalien gegen Juden nahmen zu, auch gegen die Insassen des Altersheims. Die Zustände im Heim wurden unerträglich, so dass das Heim geschlossen werden mußte.

Sari J. Siegel

University of South California

Vienna Wiesenthal Institut for Holocaust Studies

Jewish Prisoner-Physicians and the Multiple Functions of Auschwitz-Birkenau and Labor Camps in the “Greater German Reich”

Ever since their publication in the years following liberation, Olga Lengyel’s *Five Chimneys: The Story of Auschwitz* (1947) and Gisella Perl’s *I Was a Doctor in Auschwitz* (1948) have been central texts in historians’ attempts to portray the horrors of Birkenau. These medical women offered unique perspectives on the camp’s murderous processes and policies. As members of the hospital staff in camp BIIc, Lengyel and Perl were, for example, coerced into participating in selections of sick women for the gas chambers and had to determine their actions in the face of the SS doctors’ lethal prescription for newborns and their mothers. Subsequent accounts of the women’s *Krankenreviere* of Birkenau have only reinforced the conception of the camp as a death factory.

This paper endeavors to demonstrate, however, that such narratives do more; they also offer perspective on the second facet of Birkenau—its function as a forced labor camp. This additional characteristic comes into sharper focus when the Birkenau accounts are discussed within the larger framework Jewish prisoner-physicians as a whole. One finds that the Jewish medical women of Birkenau confronted the same challenges as, and behaved in ways similar to, their counterparts in the *Zwangsarbeitslager für Juden* established in the early 1940s and the *Außenlager* of the last years of the war. Given that the Jewish prisoner-physicians in these other camp networks unwillingly assisted in selections and confronted a dilemma when delivering babies as well, parallels between the groups also shed light on how forced labor served both economic and exterminatory ends.

Monika Siorek

University of Wrocław

Przeżycia kobiet żydowskich – ofiar eksperymentów medycznych

W swoim wystąpieniu przedstawię doświadczenia kobiet żydowskich, które były ofiarami eksperymentów medycznych w nazistowskich obozach koncentracyjnych. Temat ofiar eksperymentów medycznych pojawia się w literaturze przede wszystkim w opisie samych zabiegów i ich sprawców. W niewielkim stopniu badacze zajmowali się do tej pory stanem psychicznym, emocjonalnym ofiar, w tym kobiet. Dlatego konieczne jest dogłębne przyjrzenie się tej problematyce.

W moim wykładzie omówię kilka kwestii dotyczących tej problematyki. Po pierwsze, na podstawie pamiętników, wspomnień i relacji byłych więźniarek opiszę co działo się z kobietami w czasie przeprowadzanych zabiegów. Przedstawię ich przeżycia i emocje. Opowiem, jak kobiety żydowskie radziły sobie w tych trudnych chwilach, czy były świadome dokonanych na nich zabiegów i ich skutków.

Po drugie, szczególną uwagę chciałabym poświęcić zabiegom związanym z fizjologią kobiecą, takimi jak, przerywanie ciąży czy sterylizacja. Są to działania, które nie tylko okaleczały kobietę fizycznie, zazwyczaj pozbawiając ją w przyszłości macierzyństwa, ale także wpływały na jej stan psychiczny, powodując różne zaburzenia psychiczno-emocjonalne.

Po trzecie, w moim wystąpieniu chcę pokazać jak kobiety żydowskie radziły sobie z bólem i traumą po przebytych zabiegach. Ważne miejsce w moim referacie zajmie kwestia radzenia sobie z dramatycznymi doświadczeniami, przedstawię jak w warunkach obozowych możliwe było uporanie się ze świadomością konsekwencji dokonanych na kobietach eksperymentów oraz za pomocą jakich metod radzono sobie z traumą. Istotnym punktem moich rozważań będą relacje z innymi więźniarkami, na ile ofiary zabiegów mogły liczyć na wsparcie, pomoc współwięźniarek, a w jakim stopniu zostawały same z tym problemem. W tym kontekście pojawi się problem samobójstw.

Po czwarte, w moim referacie przedstawię jaka była reakcja kobiet, nie będących ofiarami eksperymentów na współwięźniarki, które poddano tym zabiegom.

Po piąte, opiszę kwestię wpływu tego doświadczenia obozowego na dalsze życie kobiet żydowskich, na ile ograniczało ono powrót do normalnego życia, w tym możliwość założenia rodziny. Ważne miejsce w tej refleksji zajmie sprawa akceptacji przez kobiety siebie i swojego ciała. Także w tym momencie przedstawię metody, które w warunkach powojennych pomagały uporać się z traumą oraz opiszę na ile było to możliwe.

Dr. Beata Szczepańska

University of Lodz

Kultura zdrowotna szkoły w aspekcie odmienności religijnych w środowiskach żydowskich w Drugiej Rzeczypospolitej

W przygotowywanym referacie chciałabym podjąć próbę odniesienia się do obecności na łamach czasopiśmiennictwa medycznego wątków żydowskich w ramach problematyki zdrowotnej w obszarze szkolnictwa w okresie II RP. Interesujące wydaje się uwzględnienie zarówno edukacji publicznej, w której uczestniczyli uczniowie wyznania mojżeszowego, jaki specjalnie dla nich zorganizowanych placówek. Wobec dużego odsetka lekarzy żydowskich w tej grupie zawodowej, w tym również w medycynie szkolnej można odnieść się do tej problematyki poprzez pryzmat ich działalności zarówno w ramach żydowskich organizacji, np. CENTOS, ORT, CEKABE, jak i w obszarze higieny szkolnej w szkołach publicznych II RP. Rozważania dotyczyć będą szczególnie elementów kultury zdrowotnej szkoły związanych z opieką higieniczno-lekarską nad zdrowiem uczniów w szkołach - głównie stanu zdrowia dzieci i badań podejmowanych w tym zakresie, by próbować ukazać odmienności dostrzegane w grupie uczniów żydowskich na tle ogólnym i odnieść się do odnajdywanych prób ich wyjaśnień.

Deutsch-jüdische Ärzte im niederländischen Kolonialdienst (1815–1884)

Bislang kaum von der Forschung beachtet gab es im Zeitraum von ca. 1815 bis 1884 eine beträchtliche Anzahl deutscher Mediziner, die für den damaligen niederländischen Kolonialdienst arbeiteten. Insgesamt konnten ca. 250 Personen deutscher Nationalität identifiziert werden, die im genannten Zeitraum als Militärärzte in „Ostindien“ (im heutigen Indonesien) und „Westindien“ (Niederländische Antillen und Niederländisch-Guayana) Anstellung fanden. Hinzu kommen noch einmal ca. 70–100 Personen deutscher Nationalität, die als Apotheker, Schiffs- oder Zivilärzte für den niederländischen Kolonialdienst arbeiteten. Betrachtet man allein das Kontingent der für den niederländischen Militärdienst in Ost- und Westindien tätigen Ärzte, so stellten Deutsche immerhin ein Drittel der sog. „Gesundheitsoffiziere“. Der deutsche Anteil unter den Militärärzten betrug in einigen Jahren der ersten Hälfte des hier untersuchten Zeitraums (1815–1850) sogar mehr als 50%. Dabei bekleideten deutsche Ärzte in der Hierarchie des kolonialen Gesundheitsdienstes höchste Positionen und waren maßgeblich an der Entwicklung und Ausrichtung der niederländischen Kolonialmedizin beteiligt. Ohne die hier stattgefundenen deutsch-niederländische Kooperation hätten die Niederlande ihre ambitionierte koloniale Gesundheitspolitik kaum realisieren können.

Unter den deutschen Ärzten befand sich auch eine Reihe von Ärzten jüdischen Glaubens (ca. 5–10%). Im geplanten Referat sollen typische Karrierewege dieser Ärzte vorgestellt werden. Durch vergleichende Untersuchungen soll zudem eruiert werden, ob sich die Gruppe der für den niederländischen Kolonialdienst arbeitenden deutsch-jüdischen Mediziner von der Gruppe der deutschen Mediziner nicht-jüdischen Glaubens unterscheiden lässt. Dabei sollen Aspekte wie Bildung/Ausbildung, Herkunft, Motivation, Einstellungsalter, Beförderungen, Länge der Dienstzeit, Naturalisierungen, Dekorationen und andere Vergleichspunkte eine Rolle spielen.

Dr. Marek Tuszewicki

Jagiellonian University in Cracow

German Medicine, Folklore and Language in Popular Medical Practices of the Eastern European Jews (19th-20th cent.)

Medical customs of the Yiddish-speaking Jewish communities in the Eastern Europe consisted of various elements, only some of which, mainly those associated with the rabbinical tradition, could be described as idiosyncratic. Ashkenazic folk medicine was a complex heterogeneous system, to the large extent dependent on its social, geographic and historical milieu. It interacted with other systems: the official medicine and local folklore(s). In my presentation I would like to indicate several interesting examples of German influences on the Jewish folk medicine, as they appear in the sources written or published in the Russian Empire and Galicia in the late nineteenth and the beginning of the twentieth century. My intention is not only to present a visible impact of such works as Christoph Wilhelm Hufeland's *Makrobiotik oder die Kunst, das menschliche Leben zu verlängern* or Heinrich Paulizky's *Anleitungen für Landleute zu einer vernünftigen Gesundheitspflege*, and not only to enumerate excerpts from the early modern German-Yiddish medical literature, published in Germany by Polish Jews, but also to shed some new light on the presence of such influence in the Yiddish folklore. For example, I am going to analyze popular beliefs about *hartsvorem* (Herzwurm), *heybtshayn* (Heuptschein), *munkalb* (Mondkalb) and *wasermun* (Wassermann), as well as magical incantations against other kinds of folk-defined disorders, to determine why, when and through which channels German medical culture could have affected the Jewish population living among Slavic people. The paper will be based significantly on historical and ethnographic sources in Yiddish and Hebrew, with some important reference to German and Polish literature.

Prof. Christopher Williams

Liverpool Hope University, UK

German, Polish and Jewish medical victims in Stalin's purges, 1937–1938

This paper draws upon declassified Russian archival material (from St. Petersburg) and on victim studies, namely numerous volumes of *Leningradskii Martirolog* (Leningrad Martyrs) published since 1995, to focus upon a neglected area of medical history in the inter-war period.

We will analyse the period before (1918–1932) and during Stalin's Great Terror (1937–1938) and assess the medical victims of Stalin's policies.

This paper carries out a case study of one sector – health care; focuses upon one of Russia's major industrial cities and regions – Leningrad - and highlights the impact on one occupational group – members of the medical profession. We will assess why those of German, Polish and Jewish descent, within this sector, were possibly singled out as "enemies" by 1937–1938. This paper deals with some of the forgotten victims – the nurses, doctors and other hospital and medical staff – who worked for the Soviet state and who have so far been overlooked as a distinct category in Stalin's purges. The paper explores how Stalin constructed certain "ethnic" others – Jews, Germans, Poles amongst others – and how this policy culminated in the Great and mass terrors which reached their pre-war height in 1937–1938. Such a strategy represented attempts to eradicate alleged German, Polish and Jewish influence on the Soviet Union in general, and medical policy (education, research and practice), in particular on the eve of the Second World War. It appears that Stalin and the Soviet government feared that these internal enemies of the state might in due course become a fifth column by linking up with the external enemies.

PD Dr. Eberhard Wolff

University of Basel

German Jewish Physicians of the „Sattelzeit“ (1750–1850) between medicine and religion

In the course of the Haskala, the Jewish enlightenment movement, the relation between Jewish religiosity and the worldly sector of medicine was heavily debated and redefined. Jewish physicians in Germany - being mostly influenced by the Haskala - turned the hierarchy of values - in case of a medical conflict - upside down. For them secular medical needs were more important than religious obedience. This will be illustrated on the example of Marcus Herz, the most prominent 18th Century German Jewish physician and his battle against the traditional practice of Jewish early burial (see also the previous paper given by Hans-Uwe Lammel). Herz radically tried to ban the influence of religion from practical medicine if ever there was a conflict between them. Although consciously staying Jewish Herz in his private and professional life drew a distinct line between the religious and the medical. His battle against the influence of traditional Talmudic Judaism made him to almost deny his Jewishness.

